

YOLSUZLUK RAPORLARI 2016:
TÜRKİYE'DE
YOLSUZLUK ALGISI

Yazarlar ve Katkıda Bulunanlar:

Prof. Dr. Hasan Kirmanoğlu
K. İpek Miscioğlu

Araştırmayı Yapan

Infakto

Çeviri

İstanbul Tercüme, Rifat Mert Elver

Southeast European Leadership for Development and Integrity (SELDI) (Kalkınma ve Yolsuzlukla Mücadele için Güneydoğu Avrupa Liderliği inisiyatifi; Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Kosova, Makedonya, Sırbistan ve Türkiye’de bulunan sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilen en büyük yerel yolsuzlukla mücadele ve iyi yönetim inisiyatifidir. Ağın üyeleri arasında Romanya ve Moldova’dan ortaklar da bulunmaktadır. SELDI bölgede yolsuzlukla mücadele ve iyi yönetim alanındaki tartışmalara katılma ve karar vericileri etkileme yetkinliğine sahip dinamik bir sivil toplum oluşumuna katkı sağlamaktadır. İnisiyatif, bölgesel bir sivil toplum kuruluşları stratejisinin gelişmesi ve yerleştirilmesi amacıyla bir koalisyon ve eylem ajandası oluşturmuştur ve iyi yönetim gözetimleri gerçekleştirmektedir. SELDI toplum bilincinin gelişmesine katkı sağlamak ve Bölgesel İyi Yönetim ve Yolsuzlukla Mücadele Politikaları Forumu aracılığıyla reform politikalarını desteklemektedir.

2016, Kalkınma ve Yolsuzlukla Mücadele için Güneydoğu Avrupa Liderliği İnisiyatifi (SELDI)

Bu yayın, Avrupa Birliği finansal yardımı ile hazırlanmıştır. Bu yayının içeriği, sadece SELDI inisiyatifinin sorumluluğundadır ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği’nin görüşlerini yansıtır nitelikte algılanmamalıdır. Yayın, SELDI partnerlerinin bireysel görüşlerini de yansıtmayabilir.

Creative Commons License

Attribution-Non Commercial-No Derivs 3.0 Unported

TESEV YAYINLARI

ISBN 978-605-5332-85-3

Copyright © Aralık 2016

Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler (TESEV)

Mecidiye Mah. Dereboyu Cad. No.41 Kat.1-2-3 Ortaköy-Beşiktaş/İstanbul

T: +90212 292 89 03 F: + 90212 292 90 46

www.tesev.org.tr

Sayfa Uygulama

MYRA

Basım Yeri

Sena Ofset, Litros yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6.Kat 4NB 7-9-11

Zeytinburnu – İstanbul/Türkiye, Telefon: +90 212 613 38 46

Bu raporda belirtilen görüşlerin tümü yazarlara aittir ve TESEV’in kurumsal görüşleri ile kısmen ya da tamamen örtüşmeyebilir. TESEV, bu yayının hazırlanmasına katkılarından ötürü Avrupa Birliği ve SELDI’ye teşekkür eder.

YOLSUZLUK RAPORLARI 2016:
TÜRKİYE'DE
YOLSUZLUK ALGISI

ÖNSÖZ

Bu rapor, TESEV tarafından Kalkınma ve Yolsuzlukla Mücadele için Güneydoğu Avrupa Liderliği (SELDI) ağı kapsamında gerçekleştirilen bir araştırmanın ürünüdür. Karadağ, Bosna Hersek, Sırbistan, Arnavutluk, Makedonya, Kosova ve Türkiye'den 15 sivil toplum örgütünden oluşan SELDI ağı bu sivil toplum örgütleri için uluslararası bir araştırma ve işbirliği platformu olarak işlemektedir. SELDI ortaklığının ana amacı, yolsuzluğun gözleme bağlı araştırma ve veri tabanlı değerlendirilmesiyle birlikte, Güneydoğu Avrupa ülkelerinde ve Türkiye'de kökleşmiş olan yolsuzluğa ilgili sorunların ve iyi yönetim eksikliğinin öncelikle anlaşılması sonrasında ise giderilmesidir.

2014 yılında, SELDI Güneydoğu Avrupa'da dokuz ülkenin yasal ve kurumsal çevrelerdeki farklı değişkenleri göz önünde bulundurarak, yolsuzluğu ve oluşturduğu engelleri belirleyerek ve mevcut yolsuzluk seviyelerini ölçerek yolsuzluğun kapsamlı bir değerlendirmesini yapmıştır. SELDI, analizi ve politika yapımını bir araya getirmeyi ve bunu iyi yönetimin gerçekleşmesi için sivil toplum yetkinliğini arttırmada kullanmayı amaçlamaktadır. SELDI ortaklığı, 2014 analizlerinde verilen tavsiyeleri tamamlayıcı olarak ikinci aşamada yetkinlik artırıcı projeler, toplum bilincini geliştiren kampanyalar ve 2014-2016 tarihleri arasındaki bölgesel yolsuzluk konularının geniş kapsamlı analizleri ile devam etmiştir. Bu rapor, bir bölgesel yolsuzluk değerlendirme araştırması ürünüdür ve Türkiye'yi konu almaktadır. Yolsuzlukla ilgili kamu algısını, enerji sektöründeki yolsuzluk sorunlarını ve Türkiye'deki kayıt dışı ekonominin durumunu kapsayan Yolsuzluk Raporları 2016'nın ilk raporu niteliğini de taşımaktadır.

Bu rapor Türkiye'de yolsuzluğun toplum tarafından nasıl algılandığını ölçmek amacıyla yapılan iki farklı anketin sonuçlarını karşılaştırmalı bir biçimde sunmaktadır. İlgili anketler TESEV için Infakto tarafından 2014(Şubat-Mart) ve 2016(Şubat) yıllarında yapılmıştır. Bu anketin sonuçlarının analiz edilmesinin sonucunda öne çıkan nokta; kendi kişisel görüşleri ve tecrübelerinin yanı sıra kişinin içinde bulunduğu sosyo-politik ortamın da yolsuzluğun nasıl algılandığını etkiliyor olmasıdır. Yolsuzluğun nasıl algılandığının tespit edilmesi, yolsuzluğun olduğu sosyal ve politik koşullar hakkında makro bazda bir analizin yapılabilmesinin yolunu açmaktadır. Bu sebeple, yolsuzluğun nasıl algılandığının tespit edilmesi, teşhis edilmesi ve düzeltilmesi hususunda önemli bir enstrüman olarak karşımıza çıkmaktadır.

2014-2016 yılları arasında, eğitim seviyesi ve siyasi parti tercihinin yolsuzluk farkındalığının seviyesini, yolsuzluğun önemi hakkındaki algıyı, yolsuzluğun sebeplerinin ne olarak görüldüğünü ve yolsuzluk - oy verme davranışı ilişkisini etkilediği görülmektedir. Yolsuzluk dendiğinde en öne çıkan kişiler kamu görevlileridir; bu kişiler yalnızca diğer memurları değil çalıştıkları kurumları da töhmet altında bırakıyorlar. Yolsuzluğun tamamen bitirilmesi ihtimali konusunda gençlerin yaşça büyük kesime oranla daha iyimser olduğu görülüyor. Medya, yolsuzluk konusundaki algının şekillenmesinde önemli bir araç olarak öne çıkıyor ve yolsuzluk karşıtı faaliyetler için ne kadar önemli bir aktör olduğu anlaşılıyor. Yolsuzluğun sebep olduğu sorunlar ve yolsuzlukla mücadele hakkında bir farkındalık yaratmak açısından sivil toplum'un rolü de oldukça önemlidir. Bu rapor ve genel olarak SELDI projesi de yolsuzluğu ve yolsuzluğun paydaşlarını kapsamlı bir biçimde ele alarak yolsuzluğa karşı mücadele konusunda yürütülebilecek politikalar için kaynak oluşturma amacıyla olarak gerçekleştirilmiş bir sivil toplum girişimidir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	2
YOLSUZLUK ALGISI.....	4
ÖNEMLİ BULGULAR.....	5
1. Yolsuzluğun Yayılması ve Temel Dinamikleri.....	6
2. Yolsuzluğa Yönelik Tutum	19

YOLSUZLUK ALGISI

Toplumun yolsuzluk konusunu algılayış biçiminin belirlenmesi yolsuzluğun gözlemlenebilmesi için oldukça önemli bir gösterge ve araç niteliği taşımaktadır. Bu bölümde yer alan ve TESEV için 2014 yılında (Şubat-Mart) ve daha sonra 2016'da (Şubat) Infakto tarafından yapılan yolsuzluk algısı anketinin sonuçları, toplumun mevcut düşünce yapısına ışık tutmaktadır.¹

Beklenmedik olaylar ve sosyo-politik ortam vatandaşların yolsuzluğu nasıl algıladığını veya yolsuzluğa ne derece önem atfettiğini etkileyebilir. Bu nedenle, yolsuzluk algısının nasıl şekillendiğine dair derinlemesine bir analizin yapılabilmesi için bu önerme göz önünde bulundurulmalıdır. 2014 yılında, 30 Mart mahalli idare seçimleri ve 17-25 Aralık tarihli yolsuzluk soruşturması gibi bir takım önemli olaylar gerçekleşti. Dönemin başbakanı ve bazı bakanlara yolsuzluk iddiaları isnat edildi ve bu iddialar hem geleneksel hem de sosyal medyada geniş yer buldu ve yolsuzluk iddialarını içeren soruşturma aylar boyunca kamuoyunu meşgul etti. Toplumun bu süreç esnasında yolsuzluk ile alakalı yüksek seviyeli farkındalığa sahip olduğu göz önünde bulundurularak bu gelişmelerin yapılan anketlerin sonuçlarını etkilemiş olabileceği öngörülebilir. Ayrıca konu hassas olduğu için, anket sorularının yöneltildiği kişiler bu sorulara siyasi eğilimleri çerçevesinde görüşlerinden farklı bir yanıt vermiş ve dolayısıyla anket sonuçları ile gerçek görüşler arasında bir farklılığa yol açmış olabilir. Saha ekibi tarafından rapor edilen özel bir durum olmamışsa da, bu durum veri toplaması safhasında kişilerin ankete yanıt vermemesi şeklinde vuku bulmuş olabilir.

2016 yılının başında ikinci yolsuzluk anketi yapıldığı sırada büyük şehirlerdeki terör saldırıları ve yapılan operasyonlar ülkenin gündemini önemli oranda işgal etmiştir. Gerçekleşen trajik terör saldırıları sebebiyle güvenlik, ulusal ve uluslararası politika gibi konulardaki tartışmalar yoğunlaşmıştır. Ayrıca 2015 yılının Haziran ve Kasım aylarında iki genel seçimin yapılması, siyaset ortamının da hareketlenmesine neden olmuştur. İlk seçim sonrasında partilerin bir koalisyon hükümeti kuramayışını müteakiben yapılan ikinci seçimde Adalet ve Kalkınma Partisi(AKP) tek parti iktidarını kuracak güce erişmiştir. Seçim süreci boyunca siyasi parti liderleri ve seçmenler şiddetli tartışmalara dahil olmuştur. Sosyal bilimciler ve kanaat önderleri Türk toplumunda giderek artan ve her türlü sosyal olayda toplumun kanaatini etkileyen bir kutuplaşmanın varlığını vurgulamaktadır. Bu kutuplaşma genellikle laikler-muhafazakarlar, Türkler ve Kürtler ve bazı durumlarda da AKP destekçileri ve diğerleri gibi toplumsal gruplar çerçevesinde şekillenmektedir. Yoğun sosyal ve siyasi iklim ile yolsuzluk algısı arasında doğrudan bir nedensellik ilişkisi kurulması çok mümkün olmasa da, toplum algısının genel olarak sosyopolitik şartların içerisinde gizli olduğu göz ardı edilmemelidir. Toplum algısının duruma göre şekilleniyor oluşu, incelenen mesele yolsuzluk gibi derin bir sorun olduğu takdirde araştırma sonucu üzerinde daha da etkin bir rol oynayabilecektir.

¹ Araştırma sonuçları 16 Haziran 2016 tarihinde TESEV, TEPAV ve Bilgi Üniversitesi tarafından organize edilen *Türkiye'de Yolsuzluk: Algı ve Yaklaşımlar* isimli panelde sunulmuştur.

Bu sebeple anket sonuçları, anketin uygulandığı dönemdeki siyasi tartışma ortamının yoğunluğu göz önünde bulundurularak analiz edilmeli ve okunmalıdır.

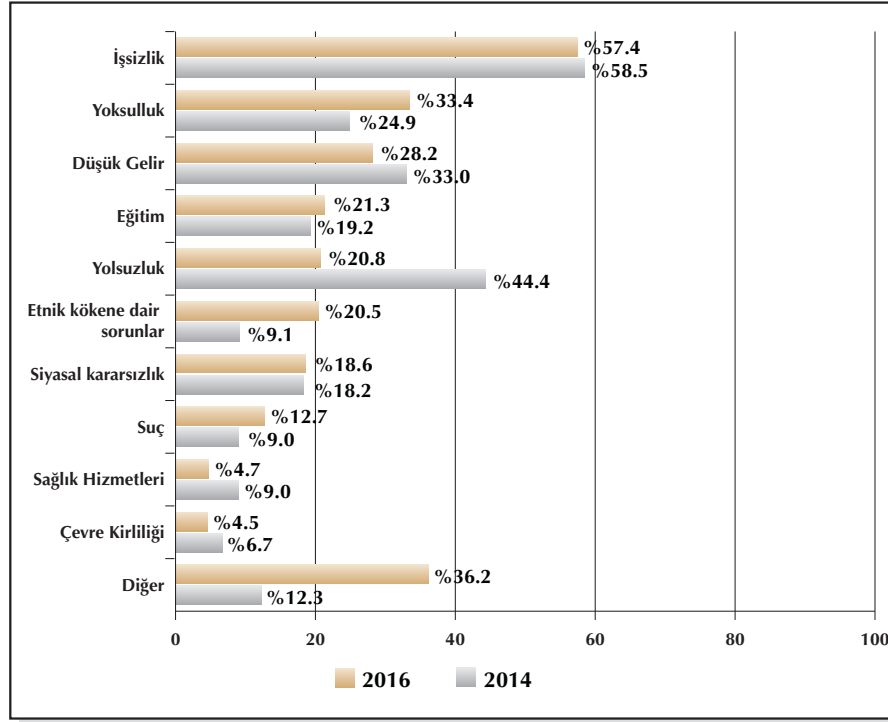
2014 ve 2016 yıllarında toplanan veriler lojistik regresyon veya sıralı logit modelleri kullanılarak; toplumsal problemlere göre yolsuzluğa atfedilen önem, yolsuzluk olarak kabul edilecek davranışlar, yolsuzluk-oy verme davranışı arasındaki korelasyon, yolsuzluğun gerçekleşme sebepleri ve engellenmesi ihtimali hakkındaki kanılar ve yolsuzluğa en yatkın meslekler analiz edildiğinde ortaya çıkan sonuç insanların bu konudaki algısının *eğitim seviyesi*, *gelir seviyesi*, *oturduğu muhit*, *siyasi parti tercihi* ve *yaş* gibi kıstaslara bağlı olarak ciddi bir biçimde değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu bölümde, ilk olarak bu analizin ortaya koyduğu bir takım önemli bulguları, ikinci olarak da sorulan anket sorularını karşılaştırmalı bir şekilde sunacağız.

ÖNEMLİ BULGULAR

1. Yüksek eğitimli, yüksek gelir gruplarına dahil ve nüfusun daha yoğun olduğu bölgelerde yaşayan kişiler yolsuzluk hakkında yüksek bir farkındalığa sahiptir.
2. Diğer önemli sosyal sorunlar ile karşılaştırıldığında yolsuzluğa atfedilen önem genel olarak içinde bulunulan siyasi konjonktüre ve anketi cevaplayan kişinin siyasi parti tercihine bağlı olarak değişmektedir.
3. Yolsuzluğun en sık rastlanan örnekleri şu şekildedir: “Resmi yetkililerin para karşılığı vergi kaçırılmasına göz yumması veya vergi indirimini sağlaması” ve “Hatalı sürücünün ehliyetine el konulmamasını sağlamak adına trafik polisine rüşvet verilmesi”.
4. Yolsuzluğun algılanan sebepleri konusunda, muhalefet partilerinin seçmenleri, AKP seçmenlerinin aksine, “Toplumumuz bugünlerde ahlaki bir çöküntü yaşıyor” derken, AKP seçmenleri “Yolsuzluk bizim kültürümüzün ayrılmaz bir parçası” kanısındadır.
5. Muhalefet partilerinin seçmenleri, AKP seçmenlerinin aksine, polis memurlarının, iş adamlarının, bakanlık yetkililerinin ve bakanların yolsuzluğa diğer vatandaşlara nazaran daha fazla karıştığını düşünmektedir.
6. Muhalefet partilerinin seçmenleri, AKP seçmenlerinin aksine, bir adayın yolsuzluğa karışmış olmasının kendilerinin oy verme davranışını etkileyeceğini belirtmiştir.
7. Gençler, yetişkinlerin aksine, “Türkiye’de yolsuzluk önemli ölçüde azaltılabilir” düşüncesine daha yakındır; bu düşüncenin gençlerin siyasi parti tercihlerine göre değişiklik gösterdiğine dair herhangi istatistiki bir veri bulunmamaktadır.

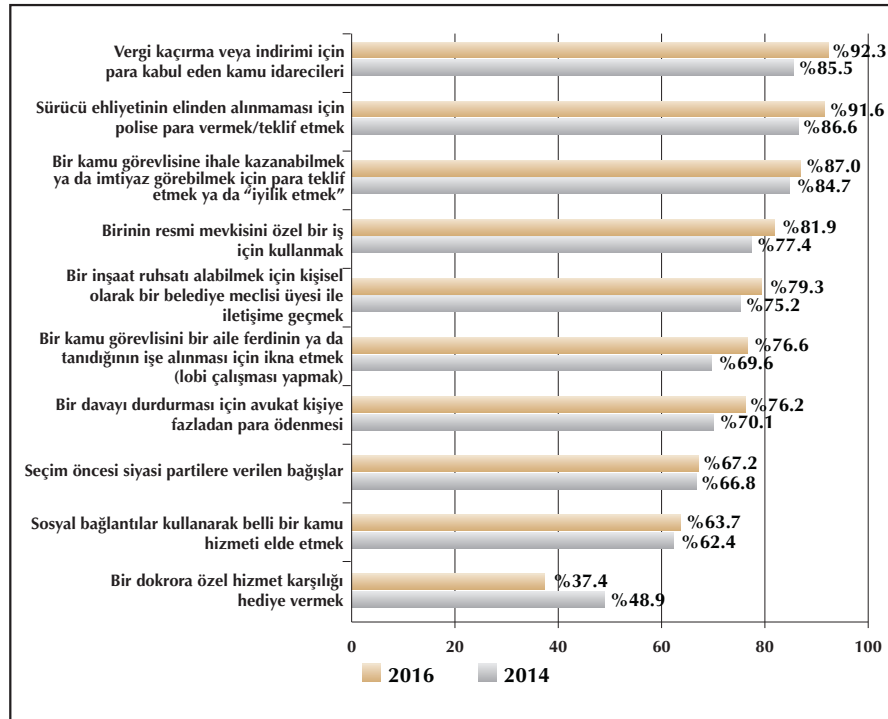
1. Yolsuzluğun Yayılması ve Temel Dinamikleri

1.1 Önem Sırasına Göre Türkiye'deki Sorunlar

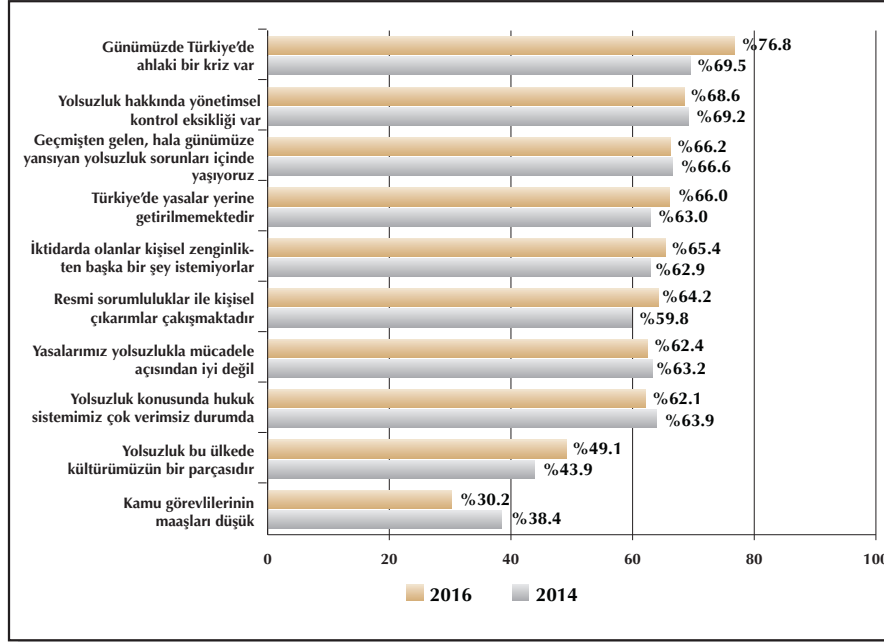
“Size göre, Türkiye'nin karşı karşıya olduğu ve çözmesi gereken en önemli üç sorun hangisidir” sorusu katılımcıların yolsuzluğu diğer önemli problemlerin yanında nasıl derecelendirdiğini tespit etmeyi hedeflemiştir. En önemli problem, 2014 yılında katılımcıların %59'u tarafından belirtilen, 2016'da ise %57'si tarafından belirtilen “işsizlik” olarak tespit edilmiştir. 2014 yılında yapılan araştırmaya göre en önemli ikinci sorun %44 ile yolsuzluk iken bu rakam 2016 yılında %21'e gerilemiştir. Bu gerileme neticesinde yolsuzluk, önem sıralamasında beşinci sıraya düşmüştür. 2016 yılında %33 ile “yoksulluk” en önemli ikinci sorun haline gelmiştir.

1.2 Yolsuzluk Örnekleri: Eylemler

“Size göre, aşağıdakilerden hangileri “yolsuzluk” örnekleridir” sorusu katılımcıların “yolsuzluk” kavramını nasıl anladığını tespit etmeyi amaçlamıştır. 2016 yılında, katılımcıların neredeyse tamamı (%92'si) “İdari personelin para verilmesi karşılığı vergi kaçakçılığına yataklık etmesini” ve “Sürücü ehliyetinin elinden alınmaması için polise para vermek/teklif etmeyi” yolsuzluk olarak algılamaktadır. Aşağıda belirtilen ve “Bir doktora özel hizmet karşılığı hediye vermek” dışındaki diğer bütün eylemler toplumun yarısından fazlası tarafından hem 2014 hem de 2016 yılında “yolsuzluk” olarak nitelendirilmiştir; yukarıda bahsi geçen iki eylem 2016 yılında 2014'e göre artan bir oranda yolsuzluk olarak nitelendirilmiştir.

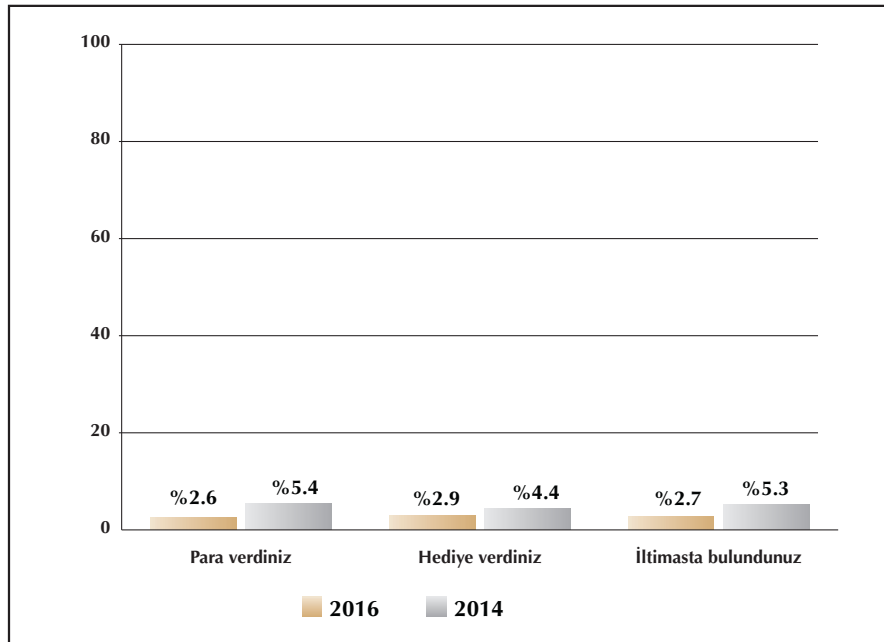
1.3 Türkiye’de Yolsuzluğun Önemi/Olası Sebepleri ve Yolsuzlukla Mücadele Kapsamındaki Uygulamaların Verimliliği: Kesinlikle Katılıyorum, Çekimserim, Katılmıyorum, Kesinlikle Katılmıyorum

“Aşağıdaki cümlelere katılıyor musunuz” sorusu ve “kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, çekimserim, katılmıyorum veya kesinlikle katılmıyorum” cevap seçenekleri ile Türkiye’de yolsuzluğun önemi, olası sebepleri ve yolsuzlukla mücadele kapsamındaki uygulamaların verimliliği konularında katılımcıların algısını ölçmüştür. 2016 yılında katılımcıların %77’si 2014 yılına kıyasla %8’lik bir artış göstererek “Günümüzde Türkiye’de ahlaki bir kriz var” ifadesi için katılıyorum ya da kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. Hem 2014 yılında hem de 2016 yılında katılımcıların %69’u “Yolsuzluk hakkında yönetsel

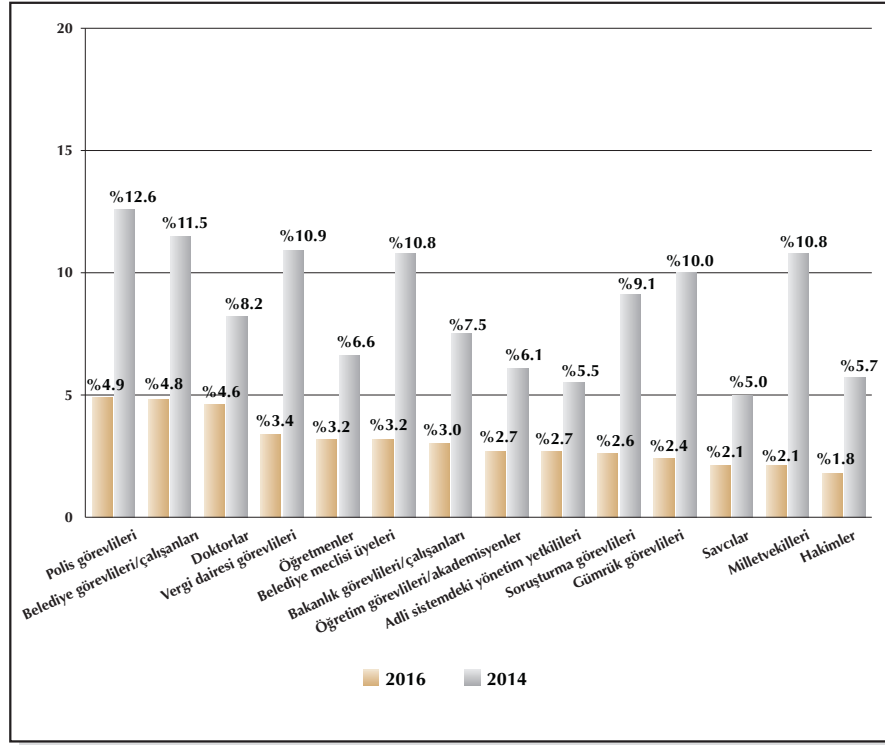
kontrol eksikliği vardır” ifadesi hakkında katılıyorum veya kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. 2014 yılında katılımcıların %67’si “Geçmişten gelen, hala günümüze yansıyan yolsuzluk sorunları içinde yaşıyoruz” ifadesi için katılıyorum veya kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. 2016 yılında görece yüksek seviyelerde kabul gören ifadeler “Yolsuzluk konusunda hukuk sistemimiz çok verimsiz durumda.” (%66) ve “İktidarda olanlar kişisel zenginlikten başka bir şey istemiyorlar” (%65) şeklindedir.

1.4 Katılımcı Tarafından İştirak Edildiği Belirtilen Çeşitli Yolsuzluklar: Her Zaman/Çoğunlukla

“Kamu sektöründe irtibatla bulunduğunuz çalışanlara, son bir yıl içerisinde herhangi bir zamanda, ne kadar sıklıkla; nakit veya hediye vermek ya da ona bir iyilik yapmak durumunda kaldınız” sorusuyla katılımcıların kendilerinin iştirak ettiği yolsuzluk olaylarının tespitine çalışılmıştır. Katılımcıların çok belirgin bir çoğunluğu üç farklı seçenek (nakit, hediye, iyilik) için de “Asla” cevabını vermiştir. Katılımcıların yalnızca %3 civarındaki bir kesimi çoğunlukla ya da her zaman bir yetkiliye nakit ya da hediye verebileceğini ya da ona bir iyilikte bulunabileceğini belirtmiştir.

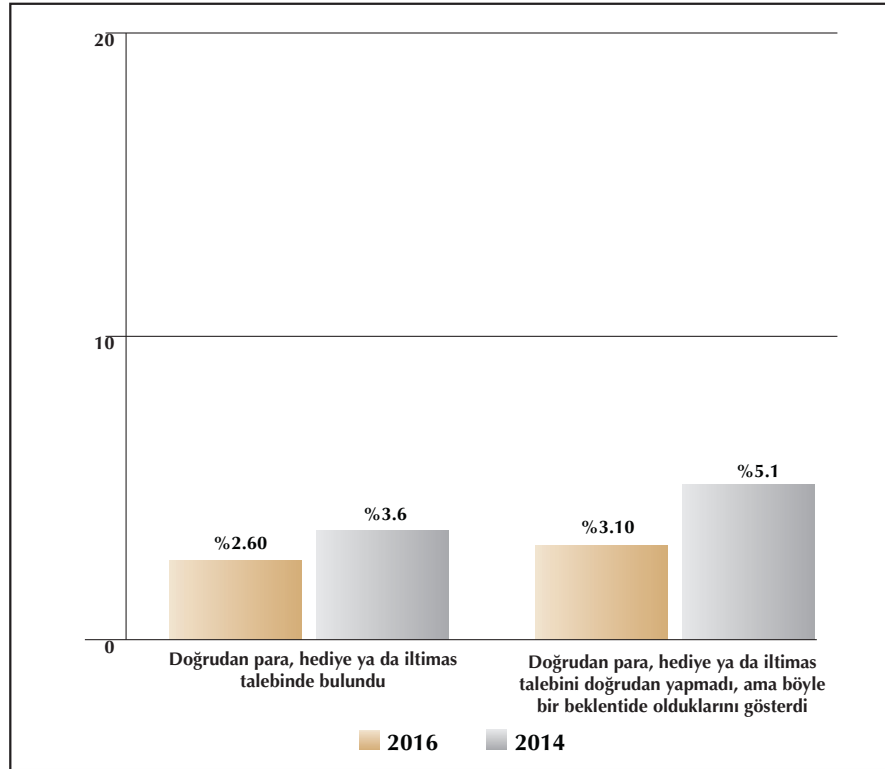
1.5 Farklı Meslek Gruplarında Yolsuzluğa Yatkinlık

Farklı meslek gruplarının yolsuzluğa yatkinliğinin belirlenmesi için “Son bir yıl içerisinde, eğer bir sorununuzun çözülmesi ya da kamusal bir hizmet alabilmek için herhangi bir şey istendi ise, hangi meslek grubu tarafından istendi: Doktor/ öğretmen /öğretim görevlileri-akademisyenler/ devlet yetkilisi/ bakanlık yetkilisi/ belediye yetkilisi/ adli sistemdeki yönetim yetkilileri/ hakimler/ savcılar/ soruşturma görevlileri /polis memurları/ gümrük memurları/ vergi memurları/ milletvekilleri/ belediye meclisi üyeleri” sorusu katılımcılara soruldu. 2016 yılındaki katılımcıların cevaplarına göre polis memurları (%5), belediye yetkilileri (%5) ve doktorlar (%6) diğer meslek gruplarına göre öne çıkmış; diğer grupların ise %4’ün

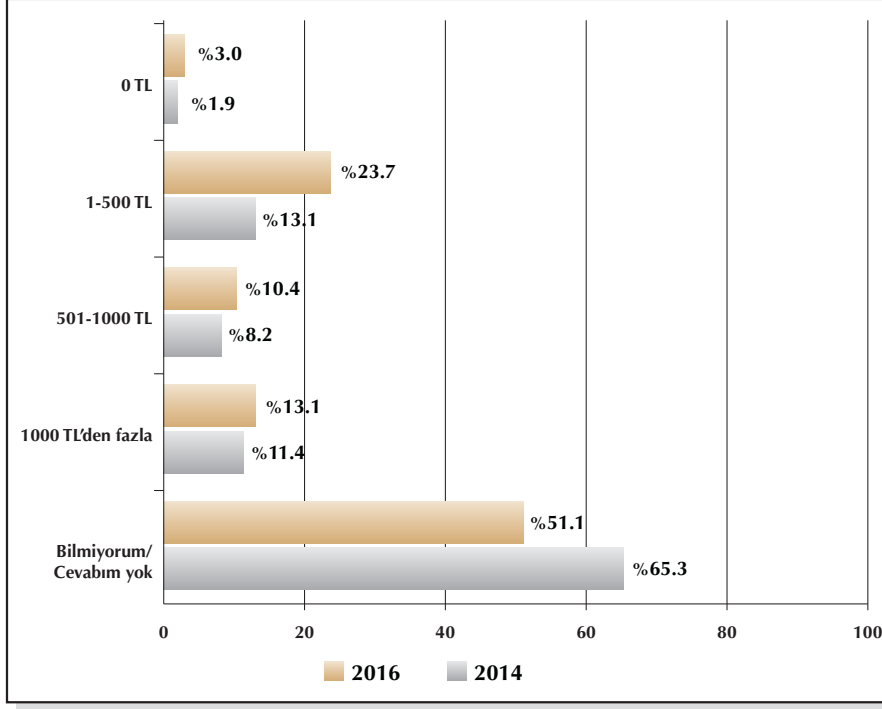
altında bir oranda yolsuzluğa karıştığı tespit edilmiştir.

1.6 Resmi Yetkililerin Rüşvet Talep Etmesi: Her Zaman/Çoğunlukla

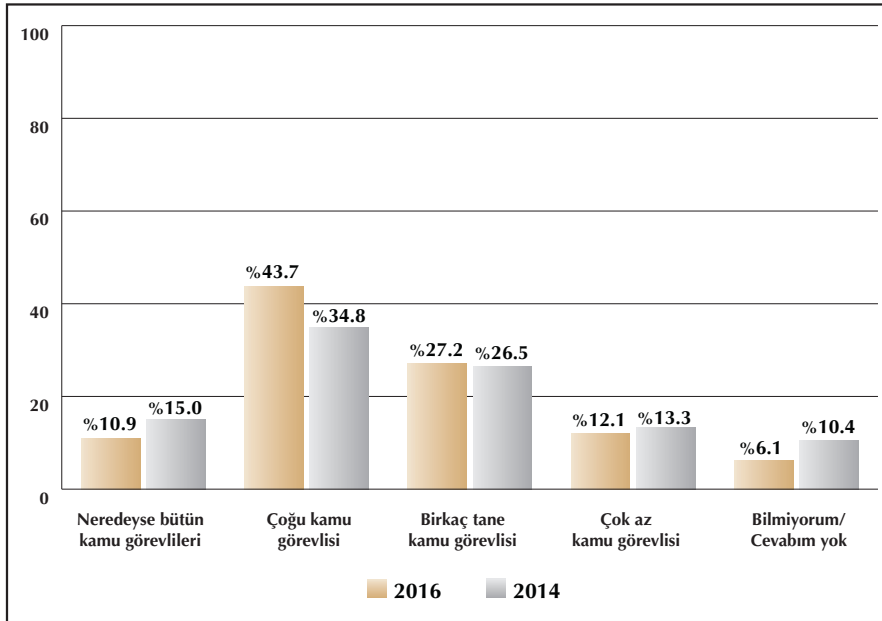
“Kamu sektöründe irtibatla bulunduğunuz çalışanlar, son bir yıl içerisinde herhangi bir zamanda, ne kadar sıklıkla: Doğrudan para, hediye ya da iltimas talebinde bulundu / Para, hediye, ya da iltimas talebini doğrudan yapmadı, ama böyle bir beklentide olduklarını gösterdi.” sorusuna cevaben “Çoğunlukla” ya da “Her zaman” diyenlerin oranı 2016 yılında %5’in altındadır. 2014 ve 2016 yılındaki oranlar da benzerlik göstermektedir.

1.7 Ortalama Bir Vatandaşın Bir Yılda Ödemesi Gereken Rüşvet Miktarı

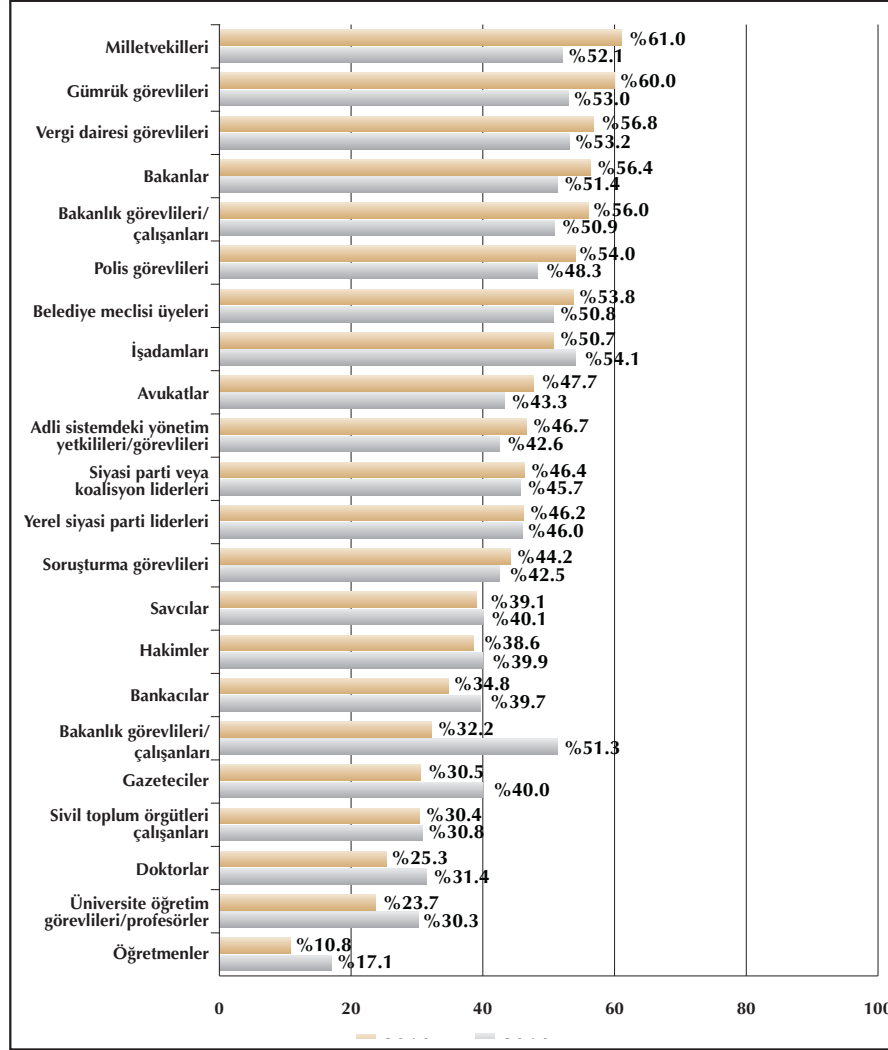
“Sizce ortalama bir vatandaş yıllık olarak rüşvete kaç Türk Lirası (TL) ödemek durumunda kalır?” şeklindeki açık uçlu soruya cevaben 2016 yılında katılımcıların %24’ü “1-500 TL arası” cevabını, katılımcıların %13’ü ise “1000 TL’den fazla” cevabını vermiştir. Ancak katılımcıların çoğunluğu (%51) fikri olmadığını söylemiş ya da cevap vermekten çekinmiştir. 2014 yılında “fikrim yok” diyenler ve “cevap vermeyenlerin” oranı 2016’ya göre 14% daha fazladır.

1.8 Yolsuzluğun Kamu Çalışanları Arasında Yaygınlığı: Neredeyse Hepsi, Birçoğu, Çok Azı, Neredeyse Hiçbiri, Cevap Yok

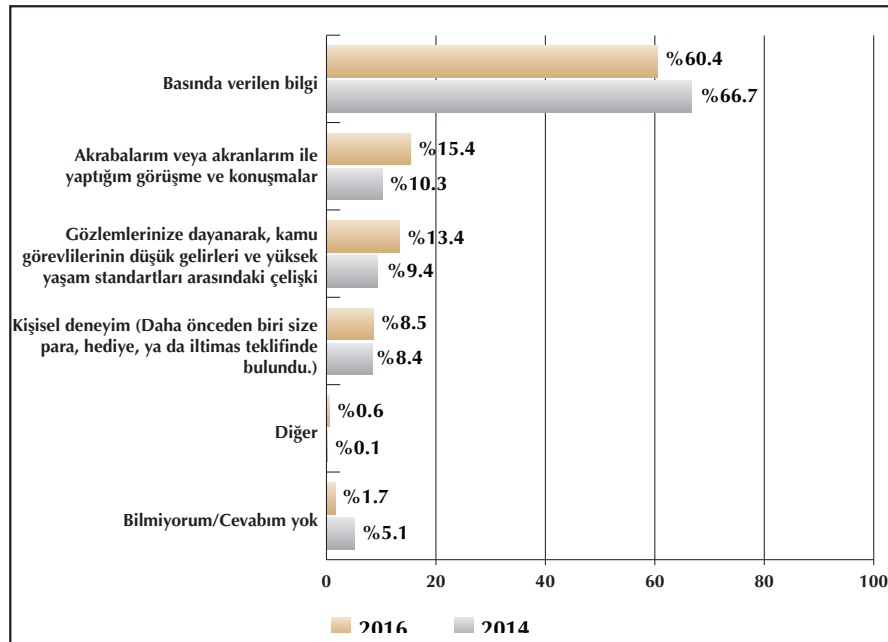
“Size göre, kamu sektöründe yolsuzluk ne kadar yaygındır?” sorusu yolsuzluğun yaygınlık seviyesinin nasıl algılandığını tespit etmeyi amaçlamıştır. 2016 yılında katılımcıların neredeyse yarısı (%44) “devlet çalışanlarının birçoğunun” yolsuzluğa karıştığı kanaatini belirtmiştir. “Devlet çalışanlarının çok azı” yolsuzluğa karışmıştır diyenlerin oranının ise 2016 yılında %27 seviyesinde olduğu gözlenmektedir.

1.9 Yolsuzluğun Meslek Grupları Arasındaki Yaygınlığı: Neredeyse Hepsinde/Çoğunda

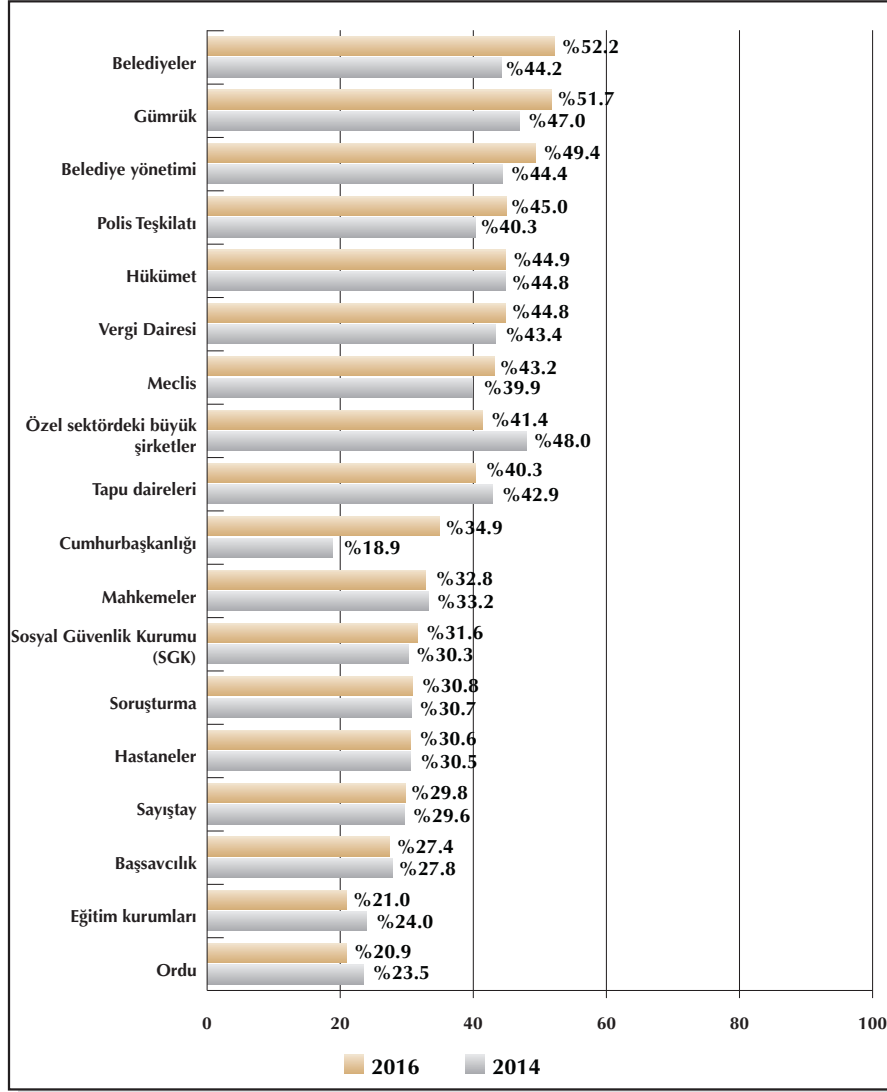
“Size göre, aşağıdaki meslek gruplarından hangisi yolsuzluk faaliyetlerine en çok karışmıştır?” sorusuna verilen cevaplardan da anlaşıldığı üzere; “milletvekilleri”, “gümrük memurları”, “vergi memurları”, “bakanlar”, “belediye yetkilileri”, “polis memurları”, “belediye meclisi üyeleri” 2016 yılında toplumun büyük bölümü tarafından yolsuzluğa karıştığı düşünülen meslek gruplarıdır. Öte yandan “öğretmenler”, “üniversite yetkilileri ya da akademisyenler” ve “doktorlar” 2016 yılında diğer mesleklere oranla yolsuzluğa daha az karıştığı düşünülen meslek gruplarıdır. Bütün milletvekillerinin ya da milletvekillerinin çoğunluğunun yolsuzluğa karıştığını düşünenlerin oranı (%61) 2014 yılına oranla yüzde 9 dolaylarında bir artış göstermiştir. Buna karşın, bakanlıklarda çalışan yetkililerin hepsinin ya da birçoğunun yolsuzluğa karıştığını düşünenlerin sayısı 2014 ile 2016 arasında yüzde 20 civarında bir düşüş göstermiştir.

1.10 Algının Altında Yatan Sebepler: Yolsuzluğun Yayılması

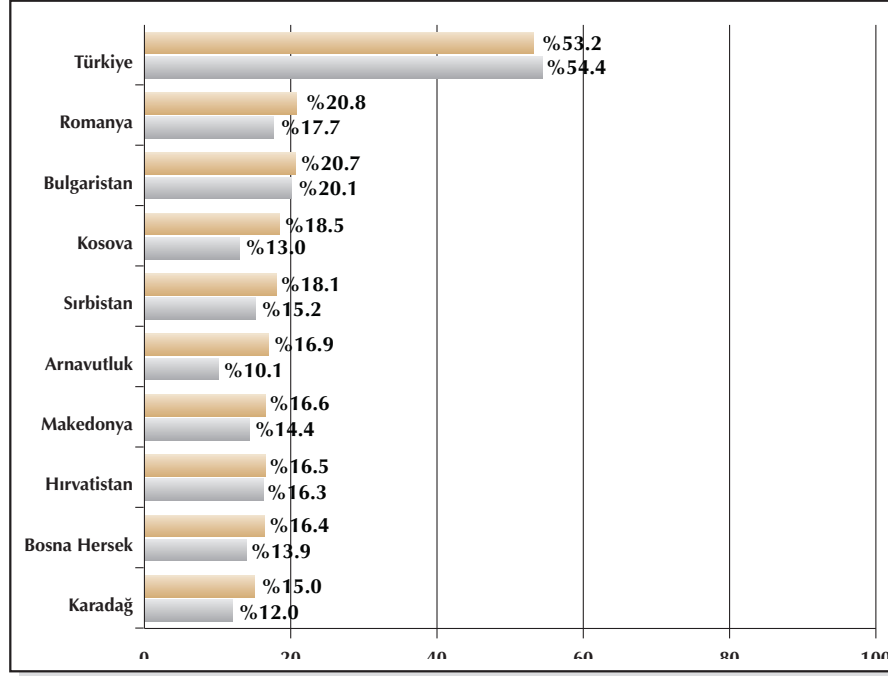
Türkiye’de yolsuzluk hakkındaki düşüncelerin oluşmasının ardındaki dinamiklerin anlaşılabilmesi için “Türkiye’deki yolsuzluk hakkındaki görüş ve düşünceleriniz aşağıdakilerden hangisine dayanmaktadır” sorusu sorulmuştur. 2016 yılında katılımcıların %60’ı bu soruya “Basında verilen bilgi” cevabını verirken bu oranın 2014 yılında 67% olmuştur. “Akrabalarım ve akranlarım ile yaptığım konuşmalar” cevabını verenlerin oranı ise 2016 yılında %15’tir.

1.11 Yolsuzluğun Kurumlardaki Yaygınlığı: En Üst Seviyede

“Size göre aşağıdaki kurumlarda yolsuzluğun yaygınlığı ne seviyededir?” sorusuyla katılımcılardan kurumlardaki yolsuzluk seviyesi 1 ile 5 arasındaki bir ölçekle değerlendirilmiştir. Bu ölçekte 1 “Yolsuzluk kesinlikle yaygınlaşmamıştır” ifadesini temsil ederken, 5 “Yolsuzluk en üst seviyede yaygınlaşmıştır” anlamına gelmektedir. Belediyeler 2016 yılında %52 ile yolsuzluğa en yüksek oranda karıştığı düşünülen kurumlar olmuştur. 2014 yılında “Özel sektördeki büyük şirketler” %48 ile en üst sırada yer almıştır. “Cumhurbaşkanlığı” kurumu sonuçlarında en ciddi oranda değişiklik gözlemlenen kurum olarak göze çarpar: 2014 yılında katılımcıların %19’u Cumhurbaşkanlığı’nda yolsuzluğun oldukça yaygın olduğunu düşünmekteydi, aradan geçen iki sene içerisinde bu oran neredeyse ikiye katlanarak %35 seviyesine ulaşmıştır.

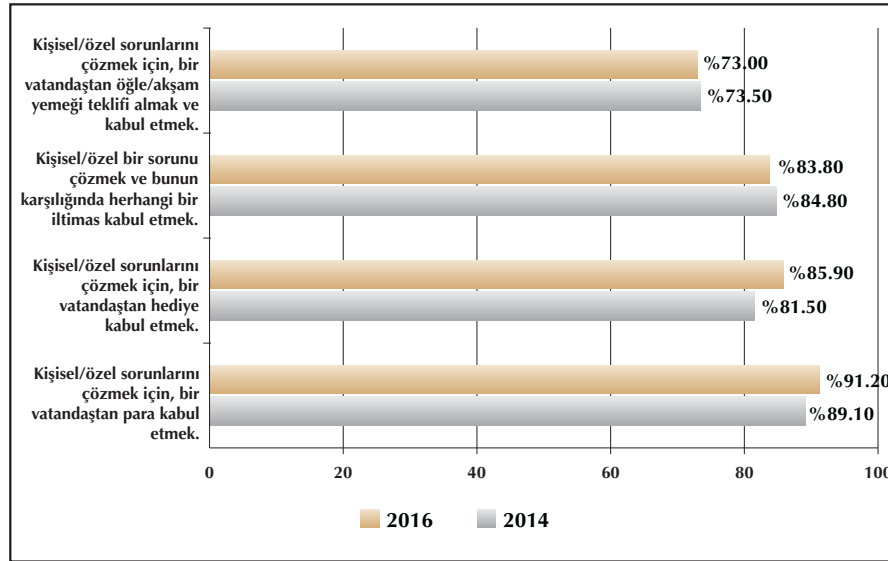
1.12 Türkiye ve Doğu Avrupa Ülkelerinde Yolsuzluğun Yaygınlaşması: Oldukça/Mümkün Olan En Yoğun Şekilde

Benzer bir soru olan “Size göre aşağıdaki ülkelerde yolsuzluk ne seviyede yaygınlaşmıştır?” ile bu sefer başka ülkelerdeki yolsuzluk seviyesinin nasıl algılandığının tespiti amaçlanmıştır. Bu soruda katılımcılardan 1’in “Asla yaygınlaşmamıştır” 5’in ise “Mümkün olan en yoğun şekilde yaygınlaşmıştır” seçeneğini temsil ettiği bir ölçekte 1 ile 5 arasında bir cevap vermeleri istenmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu hem 2014 hem de 2016 yılında Türkiye’de yolsuzluğun “Oldukça yaygınlaştığını” veya “Mümkün olan en yoğun şekilde yaygınlaştığını” belirtmiştir. Bu alanda Türkiye’yi Romanya ve Bulgaristan takip etmektedir.

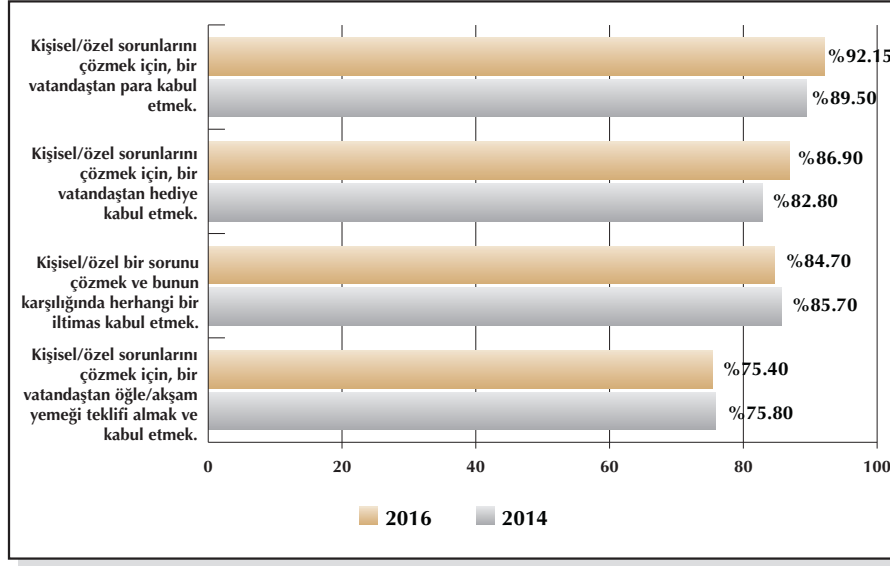
2. Yolsuzluğa Yönelik Tutum

2.1 Milletvekillerinin ve Hükümet Mensuplarının Etkinlikleri: Kabul Edilemez

“Sizce, aşağıdaki etkinliklerin bir milletvekili ya da hükümet mensubu tarafından uygulanması kabul edilebilir midir?” sorusuna cevap veren katılımcıların çok büyük çoğunluğu “kişisel sorunları çözüme kavuşturmak için nakit para almak” eyleminin kabul edilemez olduğunu belirtmiştir (2014 yılında %89 2016 yılında ise %91). “Kişisel sorunların çözüme kavuşturulması için hediye kabul etmek” 2014 yılında katılımcıların %82’si tarafından kabul edilemez olarak nitelendirilirken 2016 yılında bu oran %86’ya çıkmıştır.

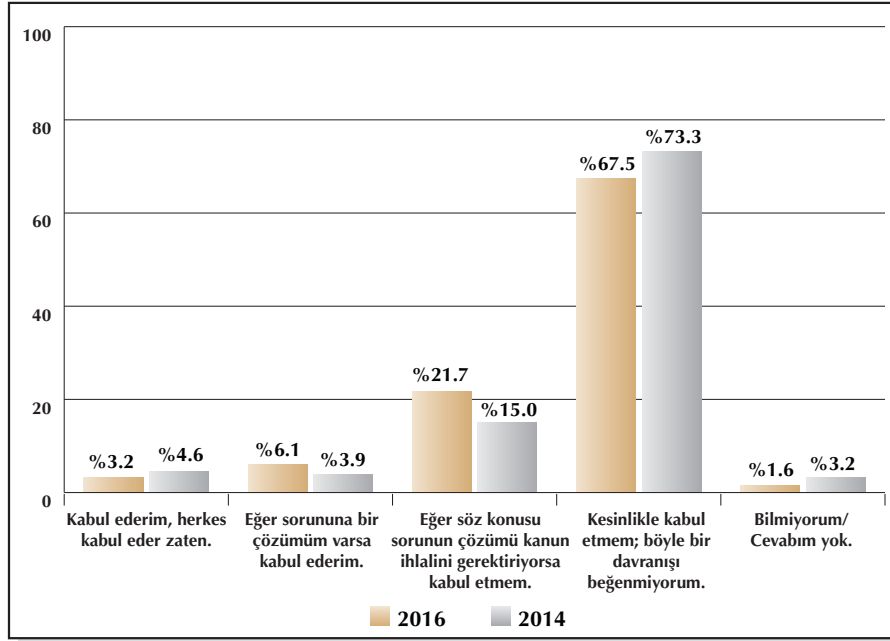
2.2 Bakanlıklarda, Belediyelerde ve Büyükşehir Belediyelerinde Çalışan Yetkililerin Etkinlikleri: Oldukça Kabul Edilemez/Asla Kabul Edilemez

Benzer bir soru da “bakanlıklarda, belediyelerde ve büyükşehir belediyelerinde çalışan yetkililer” ile ilgili olarak sorulmuştur. Benzer şekilde “kişisel sorunların çözüme kavuşturulması için nakit para almak” listenin en üstündedir. 2014 yılında “Asla kabul edilemez” ve “Oldukça kabul edilemez” cevabı veren katılımcıların oranı %90 iken bu oran 2016 yılında %92’ye çıkmıştır. “Kişisel sorunların çözüme kavuşturulması için hediye kabul etmek” önermesine 2014 yılında katılımcıların %83’ü tarafından “Asla kabul edilemez” ve “Oldukça kabul edilemez” cevabı

verilirken bu oran 2016 yılında %87’ye çıkmıştır.

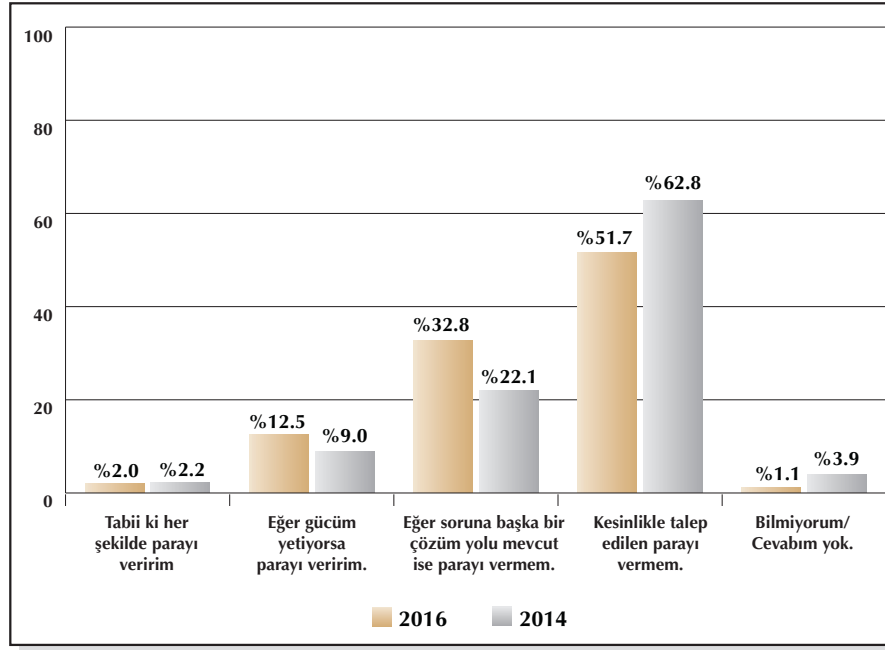
2.3 Rüşvet Teklifiyle Karşılaşmak: Ne Yapardınız?

Katılımcılar “Düşük maaşlı bir memurluk görevinde olduğunuzu hayal edin, bir kişi kendisinin sorununu çözeniz için size hediye/nakit vermek veya bir iyilik yapmak istiyor. Bu durumda ne yapardınız?” sorusuna 2016 yılında %68 ile “Kabul etmezdim, bu tarz davranışları tasvip etmiyorum” cevabı verirken bu oran 2014 yılında 73% olmuştur. 2016 yılında katılımcıların %22’si “Eğer ilgili çözüm kanunların etrafından dolanmayı gerektiriyorsa kabul etmem” cevabını vermiştir; bu oran 2014 yılında %15 olarak tespit edilmiştir. 2016 yılında katılımcıların yalnızca %3’ü “Evet kabul ederim, herkes bunu yapıyor”

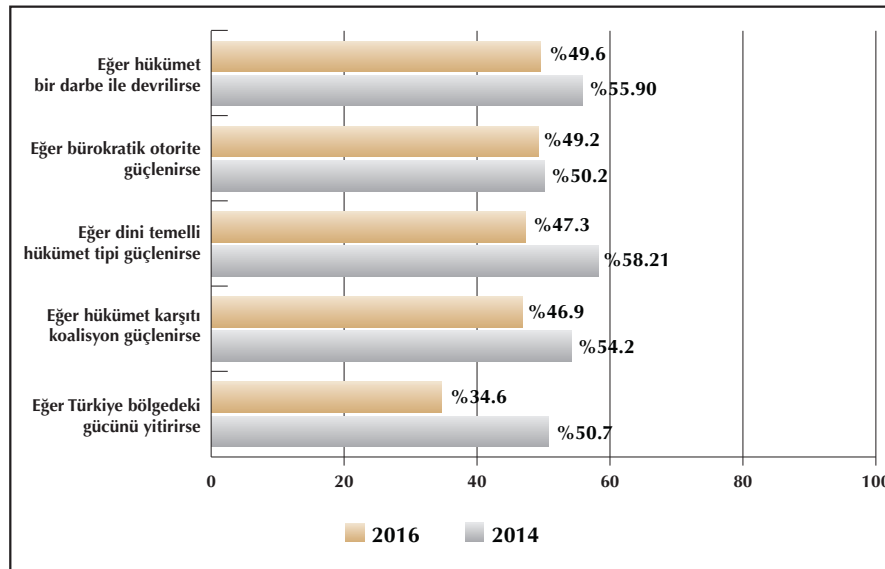
derken %6’sı da “Sorunu çözebilirdim kabul ederim” cevabını vermiştir.

2.4 Büyük Bir Sorunla Karşılaşmak: Ne Yapardınız?

“Büyük bir sorununuzun olduğunu ve bu sorunun çözülmesi için ilgili memur doğrudan nakit para talep etti, ne yapardınız” sorusuna 2014 yılında katılımcıların %63’ü “Hiçbir şart altında o parayı ödemem” derken bu oran 2016 yılında %52’ye düşmüştür. 2014 yılında katılımcıların %22’si “Sorunu çözmek için başka bir çıkar yol varsa parayı ödemem” derken bu oran 2016 yılında %33’e çıkmıştır.

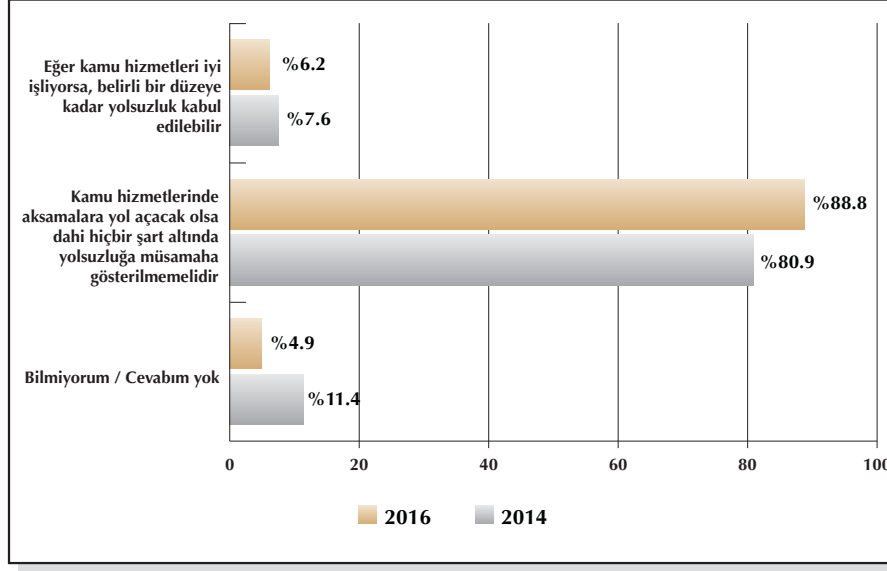
2.5 Başa Çıkılması Gereken En Önemli Sorun: Yolsuzluk mu Başka Bir Sorun mu?

“Sizce yolsuzlukla karşılaştırıldığında aşağıdaki durumlardan hangisiyle daha önce başa çıkılması gerekmektedir; yolsuzluk mu karşılaştırılan diğer sorun mu: Hükümetin askeri darbeyle indirilmesi/bürokratik otoritenin daha da güçlenmesi/ hükümet karşıtı bloğun güçlenmesi/ Türkiye’nin bölgedeki gücünü kaybetmesi/ Dini bir hükümetin daha da güçlenmesi” sorusuyla vatandaşların yolsuzluğa diğer sorunlara oranla ne derece öncelik tanıdığının ölçülmesi hedeflenmiştir. Her bir durum yolsuzlukla karşılaştırılmıştır; ve her bir karşı-

laştırmaya cevaben katılımcılar 2016 yılında sırasıyla %50, %49, %47, %47 ve %35 oranında “Yolsuzluk Türkiye’de başa çıkılması gereken en önemli sorundur” cevabını vermiştir. Her ne kadar 2014 ve 2016 yılındaki cevaplar birbirine benzerlik gösterse de “Türkiye’nin bölgedeki gücünü kaybetmesi” cevabında çok ciddi bir değişim gözlenmiştir. 2014 yılında katılımcıların %51’i yolsuzluğun Türkiye’nin bölgesindeki gücünü kaybetmesinden daha önemli bir sorun olduğunu belirtirken, bu oran 2016 yılında %35’e düşmüştür.

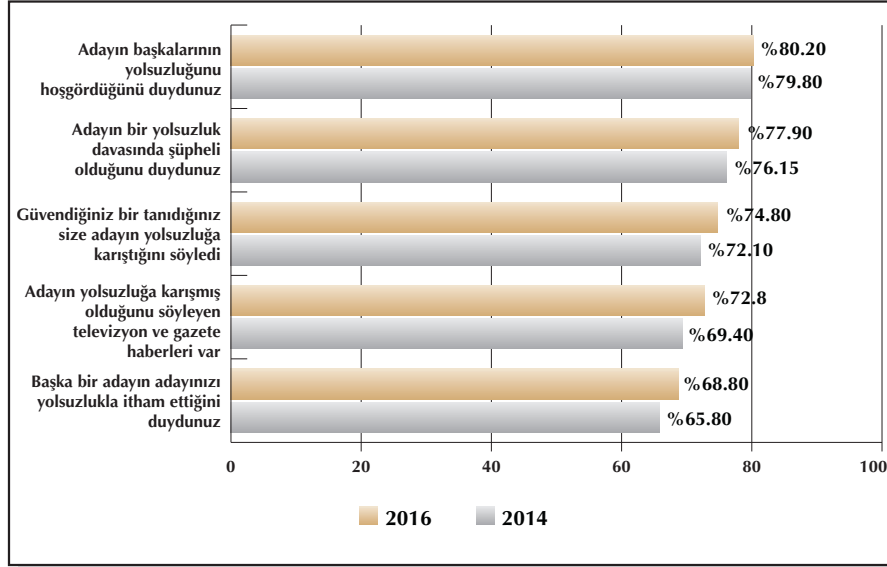
2.6 Yolsuzluğa Gösterilen Müsamaha: Kamu Hizmetleri

"Aşağıdaki görüşlerden hangisi sizin görüşünüze daha yakındır? Eğer kamu hizmetleri iyi işliyorsa, belirli bir düzeye kadar yolsuzluk kabul edilebilir/ Kamu hizmetlerinde aksamalara yol açacak olsa dahi hiçbir şart altında yolsuzluğa müsamaha gösterilmemelidir." Bu soruyla katılımcıların yolsuzluğa gösterdiği tolerans ölçülmüştür. 2016 yılında katılımcıların %89'u "Kamu hizmetlerinde aksamalara yol açacak olsa dahi hiçbir şart altında yolsuzluğa müsamaha gösterilmemelidir" cevabını vermiştir. 2016 yılında katılımcıların yalnızca %6'sı "Eğer kamu hizmetleri

sekteye uğramadan devam ediyorsa yolsuzluğa bir noktaya kadar müsamaha gösterilebilir" cevabını vermiştir.

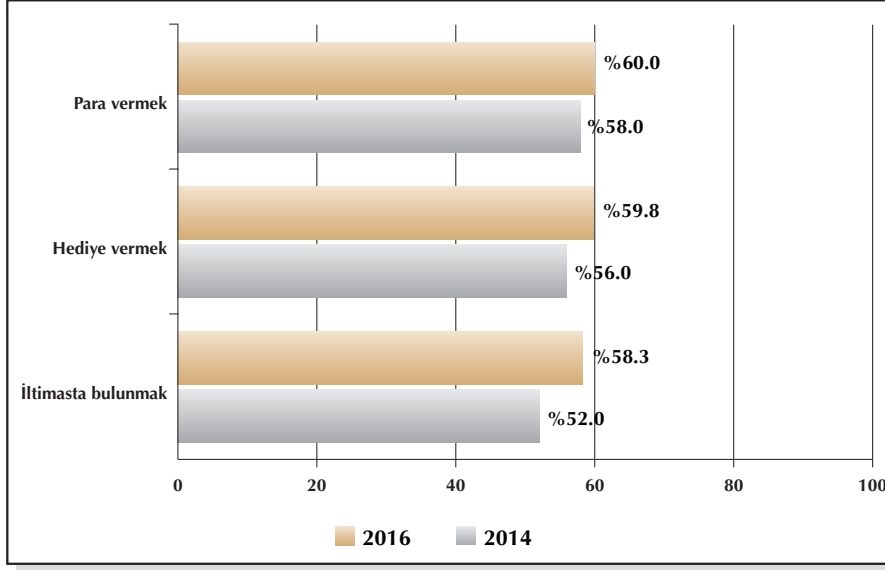
2.7 Oy Verme Eğilimi: Yolsuzluğun Oy Verme Davranışı Üzerindeki Etkisi

Yolsuzluğun oy verme davranışı üzerindeki etkisi "Aşağıdaki durumlardan hangisi yerel seçimlerde bir adaya oy verme eğiliminizi etkiler: Adayın başkalarının yolsuzluğunu hoşgördüğünü duydunuz/ Adayın bir yolsuzluk davasında şüpheli olduğunu duydunuz/ Güvendiğiniz bir tanıdığınız size adayın yolsuzluğa karıştığını söyledi/ Adayın yolsuzluğa karıştığını söyleyen televizyon ve gazete haberleri var/ Başka bir adayın adayınızı yolsuzlukla itham ettiğini duydunuz" sorusuyla ölçülmüştür. 2016 yılında katılımcıların %80'i ilgili adayın bir başkasının yaptığı

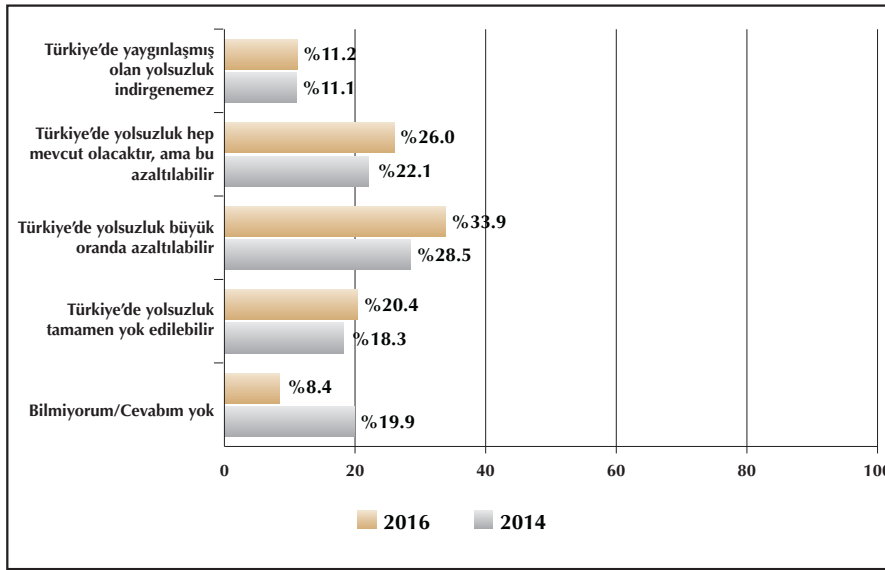
yolsuzluğun üzerini örttüğünü duyduğu takdirde o adaya oy vermeyeceğini belirtmiştir. Yine 2016 yılında katılımcıların %78'i ilgili adayın bir yolsuzluk davasında şüpheli sıfatıyla yargılanması durumunda o adaya oy vermeyeceğini söylemiştir.

2.8 Kişisel Sorunların Çözülmesinde Yolsuzluk: Olası/Çok Olası

"Bir kişinin bir sorununu çözüme kavuşturmak için bir memura hediye/nakit vermesi ya da memura bir iyilik yapması büyük ihtimalle gerekir/gerekmez" ifadesiyle yolsuzluğun, kişisel sorunların çözümü için ne derece verimli bir yöntem olarak algılandığının anlaşılması hedeflenmiştir. 2016 yılında katılımcıların verdiği cevaplara göre her üç opsiyon da "Olası" veya "Çok Olası" olarak nitelendirilmiştir.

2.9 Türkiye'de Yolsuzluğun Engellenmesi: İhtimal

"Türkiye'deki yolsuzluk seviyesine baktığınızda aşağıdaki yargılardan hangisi sizin görüşünüze daha yakındır?" sorusuna 2016 yılı katılımcılarının %34'ü "Türkiye'de yolsuzluk büyük oranda azaltılabilir" cevabını vermiştir. 2016 yılı katılımcılarının %26'sı ise "Yolsuzluk Türkiye'de hep mevcut olacaktır ancak bu azaltılabilir" cevabını vermiştir. 2016 yılı katılımcılarının %54'üne göre Türkiye'de yolsuzluk tamamen bitirilmiş ya da büyük ölçüde bitirilmiş durumdadır. 2014 ile 2016 yılları arasında "Türkiye'de yolsuzluk büyük oranda azaltılabilir" cevabını verenlerin oranı yüzde 5 oranında artmıştır. Ayrıca, "Türkiye'de yolsuzluk hep mevcut olacaktır, ama bu azaltılabilir" cevabını verenlerin oranı ise 2014 ile 2016 yılları arasında yüzde 4'lük bir artış göstermiştir.

2014 ile 2016 yılları arasında "Türkiye'de yolsuzluk büyük oranda azaltılabilir" cevabını verenlerin oranı yüzde 5 oranında artmıştır. Ayrıca, "Türkiye'de yolsuzluk hep mevcut olacaktır, ama bu azaltılabilir" cevabını verenlerin oranı ise 2014 ile 2016 yılları arasında yüzde 4'lük bir artış göstermiştir.

Mecidiye Mah. Dereboyu Cad.
No.41 Kat.2 34347
Ortaköy-Beşiktaş/İstanbul
T +90 212 292 89 03
F +90 212 292 90 46
www.tesev.org.tr

ISBN 978-605-5332-85-3